

”Niin miä elän kui kylmäs sarajas”

Inkeriläiset tilapäitkuvirret

1. Itämerensuomalaisissa itkuvirsissä voi erottaa ainakin kaksi selkeää funktioltaan eriävää rituaali-itkujen kategoriaa: kuolinitkut ja hääitkut. Ne liittyvät kiinteästi tai löyhemmin tiettyyn rituaaliseen käyttäytymiskompleksiin. Niiden lisäksi on vanhastaan pidetty omana kategorianaan rekryytti-itkuja, joita äiti, vaimo, sisar tai muu sukulainen tapasi esittää pojan tai miehen lähtiessä sotaväkeen tai sotaan.¹ Ainakin Inkerissä järjestettiin aiemmin rekryyttille läksiäiset, joissa hänet hyvästeltiin ja saateltiin matkaan;² rekryytin hyvästelyseremoniat muistuttivat toisaalta vainajan hyvästelyä, toisaalta morsiamen lähtörituaalia. Siten inkeriläisiä rekryytti-itkuja voidaan pitää rituaalisina itkuina; tosin kohdakkoin ilmestyvässä Inkerin itkuvirret — Ingrian Laments -teoksessa on rekryytti-itkuihin luettu myös sellaiset selvästi ei-rituaaliset itkut, joissa esim. äiti kaipaa sodassa olevaa poikaansa tms. Luokitteluperusteena on ollut itkun sisältö.

Neuvostoliitossa on hiljattain julkaistu kaksi itämerensuomalaisia itkuvirsiä sisältävää teosta. Vuonna 1974 ilmestyi Leningradissa petroskoilaisten tutkijoiden Eino Kiurun, Terttu Kosken ja Elina Kylmäsuun toimittama *Narodnije pesni Ingermanlandii* (Inkerin kansanlauluja), ja vuonna 1976 valmistui Petroskoissa Aleksandra Stepanovan ja Terttu

¹ Samaa lajijakoa käytetään myös venäläisen itkuperinteen tutkimuksessa, ks. esim. K. V. Tšistov — B. E. Tšistova, *Prišitanija*. Leningrad 1960, 2; Y. M. Sokolov, *Russian Folklore*. Hatboro, Pennsylvania 1966, 203—240 ja V. G. Bazanov, *Brauch und Dichtung. Sowjetische Volkslied- und Volksmusikforschung. Ausgewählte Studien*. Berlin 1967, 138.

² Vrt. Andreas Lohi, *Sotapalvelus. Inkerin suomalaisten historia*. Jyväskylä 1969, 113—114. Rekryytin tai sotaväkeen lähtevän lähtöseremonioista kertoivat nauhaan v. 1975 Akulina Kirillova ja Maria Jeremejeva Soikkolan kylästä, että (ainakin ennen) kaikki suku kokoontui pojan kotiin lähtöpäivänä, poika istutettiin pöydän taakse (kuten morsian läksiäisissä), suku siihen rinnalle syömään, ja äiti tuli antamaan hänelle lahjaksi liinan (silmärätti) ja itki samalla. Samoin saattoi ristiäiti itkeä pojalle. Tämän seremonian jälkeen nuoret soittivat ja tanssivat ja sitten poika saateltiin matkaan. TKU 75/238.

Kosken toimittama Karelskije pritšitanija, ensimmäinen laajahko valikoima karjalaisia itkuvirsiä. Molemmissa teoksissa on rekryytti-itkut luettu otsikon ”bytovyje pritšitanija” alle. Stepanova toteaa, että karjalaisilla ei ole ollut erityisiä lähtöseremonioita rekryytille; sitä paitsi materiaalissa on vain harvoja sotaan lähtevälle itkettyjä virsiä.³

Mainittu venäjänkielinen nimitys *bytovyje pritšitanija* olisi suomeksi ’jokapäivän’ tai ’arkipäivän’ itkut, ja se vastaa melko hyvin suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa vakiintunutta nimitystä *tilapäätikut*. Tilapäätikuihin luetaan itkuvirret, jotka on esitetty irrallaan rituaaliyhteydestä, onnettoman tapahtuman, henkilökohtaisen huolen, surun tai joskus jonkin positiivisemmankin tunteen ilmaisemiseksi. A. Stepanova on mainitussa karjalaisten itkuvirsien kokoelmassa sisällyttänyt tilapäätikuihin lisäksi eräitä vainajalle rituaaliyhteydestä irrallaan esitettyjä itkuja, esim. n:o 203, jonka itkijä on sepittänyt käydessään matkojen takaa poikansa haudalla. Kuolinitkuihin kirjassa on luettu vain rituaalisekvenssiin kuuluneita itkuja. Inkerin itkuvirret — Ingerin Laments-kokoelmassa on kuolinitkuihin luettu kaikki selvästi vainajalle osoitetut ja likeisesti kuolemaan, hautajaisiin tai haudallakäyntiin liittyvät itkut. Luokitteluperusteena on jälleen ollut itkujen sisältö. Inkerin itkujen kohdalla ratkaisu on perusteltavissa sikäli, että yleensä itkujen kontekstista on vain vähän tietoja, joten pelkästään funktion ja rituaalisuusteen mukaan luokittelu olisi tuottanut vaikeuksia. Mutta sisällölliseen luokitteluperusteeseen on muitakin syitä. Kuolinitkujen seremoniat Inkerissä — kuten muuallakin — vaihtelivat jonkin verran alueittain, ja yhtä ilmeistä on, että esitystilanteissa oli ainakin jo viime vuosisadalla, jolloin materiaalin pääosa on koottu, individuaalisen valinnan varaa; ts. sen lisäksi, että oli olemassa tiukasti rituaalikäytännön määäämiä kuolinitkuja, vainajalle itkettiin myös spontaanisti.

Edellä esitetyistä syistä on Inkerin itkuvirsien luokittelussa epäilemättä joskus kuolinitkuja ja tilapäätikuja eroteltaessa tehty tulkinnanvaraisia ratkaisuja, jotka ovat aiheutuneet eräiden tilapäätikujen ja kuolinitkujen sisällön samankaltaisuudesta. Tämä toisilleen läheisten perinteenlajien välinen luokitteluongelma sopii hyvin lähtökohdaksi pohdittaessa tilapäätikujen syntyä ja asemaa itkuvirsirunoudessa.

2. Tutkijat ovat yleisesti ottaen yhtä mieltä siitä, että itkuvirsi alun perin on riittirunoutta, jonka vanhin laji ovat kuolinitkut; tätä oletta-

³ A. Stepanova, O sobiranii, sovremennom sostožanii i nekotoryh osobennostjah poetičeskogo jazyka karelskih pritšitanij. A. S. Stepanova — T. A. Koski, *Karelskije pritšitanija*. Petrozavodsk 1976, 22.

musta vahvistaa mm. lajin yleismaailmallisuus.⁴ Kuolinitkujen alkupe- räiseksi hahmoksi on oletettu loitsuomainen, vainajan johdatteluun tarkoitettu laulu tai resitatiivi, jonka esittäjä, itkijä, on toiminut psyko- pompoksena vähän arktisen šamaanin tapaan.⁵ Kysymys ei siis alkuaan olisi ollut kuoleman aiheuttaman individuaalisen surun ilmaisemisesta. Sen mukaisesti kuolinitkujen vanhimmiksi aineksiksi oletetaan vainajan poismenon toteaminen ja kuvaukset, vainajan tien ja tuonpuoleisen maailman kuvaaminen sekä vainajalle osoitetut kehotukset paluuseen tiettyä aikana. Tämä oletus on syntynyt yrityksistä analysoida itkuvir- sistä esiin vanhimpiin uskomuserrostumiin soveltuvat ainekset.

Ei kuitenkaan liene syytä olettaa, että varhaiset itkuvirsien esittäjät tai heidän kuulijansa olisivat läheisen ihmisen menettäessään käyttäyty- neet sen tunteettomammin kuin myöhemmätään sukupolvet; siksi tun- tuu luonnolliselta ajatus, että kuolinitkujen esittäminen jo hyvin var- hain palveli kuoleman aiheuttaman tyrmistyksen, menetyksentunteen ja surun ilmaisua. Tähän viittaavat kuolinitkuille ympäri maailmaa tyypil- liset valitukset: Miksi lähdit? Miten minun nyt käy, kun sinä jätit mi- nut? Mutta itämerensuomalaisten itkuvirsien vanhemmasta historiasta ja kehityksestä — kuten niin monen muun perinteenlajin — voimme esittää vain nerokkaita arvauksia tai päätelmiä, jotka ovat syntyneet ai- kaisemmista kulttuurikerrostumista muotoutuneiden käsitysten varaan. Sekä itämerensuomalaisen että venäläisen itkuvirren varsinainen, analy- soitavissa oleva historia alkaa vasta 1800-luvulta, jolloin niitä alettiin merkitä muistiin — näin siitä huolimatta että jo 11. vuosisadalta lähtien esim. venäläisistä kuolinitkuista on mainintoja, jopa katkelmiakin van- hoissa historiallisissa lähteissä.⁶

Puuttumatta tässä yhteydessä muiden riitti-itkujen syntyteorioihin voimme siis todeta, että nähtävästi jo hyvin varhain itkuvirrellä ilmaisi- tiin tunteita. Kuolinitkujen käsittäminen sakraaleiksi niiden esitysympä- ristön mukaan ei ilmeisesti pystynyt estämään niiden osittaista muok- kausta lyyrisiksi, ei-rituaalisiksi valituksiksi.⁷ Tämä merkitsi itkuvirren individuaalistumista; rituaalinen itkuvirsi on yhteisöllistä perinnettä *par excellence*, jonka sisällön — puhumattakaan muodosta ja käytöstä — määräävät yhteisössä vallitsevat käsitykset esim. kuoleman merkitykses- tä, vainajan kohtalosta ja jälkeensäjääneiden oikeasta, norminmukaisesta

⁴ Lauri Honko, Itkuvirsirunous. *Suomen Kirjallisuus I*. Keuruu 1963, 81—86 ja Balto- Finnic Lament Poetry. *Finnish Folkloristics I*. Studia Fennica 17. Forssa 1974, 9—14.

⁵ Itkijästä psykopompoksena on kirjoittanut laajemmin Lauri Honko artikkelissaan The Ingrian Lamenters as Psychopomp. *Temenos 14*, painossa.

⁶ Ks. Elsa Mahler, *Die Russische Totenklage*. Leipzig 1936, 19—.

⁷ Vrt. Stepanova 1976, 22; Honko 1963, 124—125 ja 1974, 54.

käyttäytymisestä, jopa ”oikeista” tunteista. Tilapäitkujen individualisuus merkitsee tosin useimmiten vain itkujen sisällön sopeutumista esittäjänsä tai esitettävän tapauksen mukaan; itkun kieli ja esitystapa ovat Inkerissä ja Karjalassa samat kuin kuolin- tai hääitkun. Sisällössä on monia motiiveja, joilla esim. lesken osaa tai orpoutta on kuolinitkuissa totuttu esittämään. Koska itse ilmaisutapa, itkuvirren sepittäminen ja esittäminen koetaan arkaluontoiseksi, tilapäitkut tajutaan erityiseksi, lyyrisistä huolilauluista poikkeavaksi lajiksi; tilapäitkujen ilmaisemat tunteet ja tapaukset ovat lisäksi itkun esittäjälle tai sille, josta itku esitetään, hyvin henkilökohtaisia ja kipeitä. On tietysti olemassa tilapäitkuja, jotka tuntuvat sisältävän kovin vähän henkilökohtaista materiaalia ja jotka muodostuvat täysin perinteisistä kielikuvista ja yleisistä onnettomuuden tai huolen välitteluista, mutta ilmeistä on, että näidenkin sepittämiseen antaa sysäyksen jokin tietty tapaus tai tilanne eikä pelkkä ”surullinen mielentila”. Myös tilapäitku tarvitsee syntyäkseen jonkin konkreettisen aiheen tai tilanteen.

Tilapäitkut ovat olennainen osa itkuperinnettä, vaikka voidaankin olettaa, että niitä alkuaan esitettiin kuolinitkujen mallin mukaan tai että ne alun perin olivat riittitilanteen ulkopuolella esitettyjä kuolinitkuja. Tilapäitkujen elinedellytys on riitti-itkujen ja niiden taustalla olevien riittien säilyminen. Riitti-itkujen köyhtyessä ja jäädessä pois käytöstä häviävät myös tilapäitkut. Itkuvirsien säilymisessä ei ole kysymys vain jonkin itkulajin säilymisestä vaan kokonaisvaltaisemmin itkutaidon säilymisestä. Ainoastaan toistuvissa rituaaleissa voidaan itkuperinne, itkutaito välittää sukupolvelta toiselle; en ainakaan usko, että pelkästään tilapäitkujen varassa itkutaito — kieli, motiivit, esitystapa — pitkään voisi säilyä. Karjalassa ja Inkerissä itkuperinne on elänyt näihin asti, koska kuolemaan liittyvät käytänteet ovat pysyneet lähes ennallaan, varsinkin maaseudulla. Kuitenkin se sukupolvi, joka vielä taitaa itkuvirsia ja muistaa vanhat hautajais- ja muistajaismenot, on jo väistyvä sukupolvea; itkutaitoiset naiset ovat yleensä yli kuusikymmenvuotiaita, monet lähellä seitsemääkymmentä tai ylikin.⁸ He ovat sitä sukupolvea, joka kuuli ja oppi itkuvirtensä lapsuudessa, joka mahdollisesti vielä näki itkuhäät ja osallistui niihin — jokunen jopa morsiamena. He myös kokivat, tai paremmin sanottuna heidän kauttansa karjalainen itkuperinne koki uuden nousun sota-aikana.

Vanhan riittiperinteen säilymisen edellytyksenä — etenkin yhteiskunnassa, jonka virallinen näkemys riiteissä käsiteltävistä asioista on toinen — on riittien uskottavuuden säilyminen. Toisin sanoen, riittien

⁸ Stepanova 1976, 24.

kognitiivinen tausta pitää ainakin jossain määrin ymmärtää ja hyväksyä. Jos kognitiivinen tausta menettää uskottavuutensa, riittien kohtalo voi olla kahtalainen. Ne voivat vielä pitkään säilyä eräänlaisen laahauman seurauksena, kuten meillä avioliiton solmimis- tai hautausrituaalit, joiden kristillinen uskomussisältö ei monille enää merkitse mitään.⁹ Tämä edellyttää riittejä ylläpitävän institutionaalisen rakenteen säilymistä; meillähän mainittuja riittejä ylläpitää luterilainen valtionkirkko.

Toinen mahdollisuus on, että riittejä ylläpitänyt instituutio katoaa tai menettää merkitystään, kuten Neuvostoliitossa on tapahtunut; ortodoksinen kirkko ei toki ole hävinnyt, mutta sen yläpuolella vaikuttavat uudet instituutiot, jotka pyrkivät luomaan myös uusia rituaaleja vanhojen tilalle. On kysymys vain siitä, kuinka nopeasti ja laajalti uusi instituutio pystyy lopullisesti valtaamaan vanhan tilan. Ortodoksisesta kirkosta puhuminen itkuperinteen ja siihen liittyvien riittien, lähinnä hautausriittien säilymisen yhteydessä lienee asianmukaista sikäli, että sekä kansanomaisen inkeriläis-karjalainen että venäläinen riittiperinne viime vaiheessa oli jo varsin riippuvainen ortodoksisesta uskosta ja kirkollisista rituaaleista; sen voimme lukea suoraan itkuvirsiteksteistä tai muista hautaukseen liittyvistä verbaalisista aineksista (rukoukset, ruumiinsiunaus) ja nähdä tavoista, joita kuoleman yhteydessä noudatetaan. Silti vanhojen rituaalien säilyminen ei riipu pelkästään ortodoksisen kirkon aseman muuttumisesta, vaan kysymys on kokonaisvaltaisemmasta yhteiskunnallisesta muutosprosessista, joka hävittää tapoja ylläpitävän yhteisön — teollistumisen, urbaanistumisen, sosiaalisten rakenteiden muutokset jne. prosessiin mukaan lukien; tämä prosessi alkoi jo 1800-luvulla.

On mahdollista, että jonkinlaisen viivästymän karjalaisten itkuhau-tajaisten häviämisessä saa aikaan se yleinen arvostus ja hyväksyntä, jonka itkuperinne on Neuvostoliitossa kokenut, kun sitä 1950-luvulla tieteellisen ilmapiirin väljentyessä NKP:n XXII puoluekokouksen jäl-

⁹ Rituaalinen laahauma voidaan kokea, kuten Edward Shils esittää, esim. seuraavasti: "Cognitively ritual speaks on behalf of cosmologies that are scientifically unacceptable; morally it involves conceptions of the sources of right and wrong that are repugnant to contemporary educated opinion." Ritual and Crisis. *The World Yearbook of Religion I*. London 1968, 738. Siitä huolimatta että esim. kirkollisten rituaalien sisältö olisi muuttunut tyhjäksi sanaksi, rituaaleja käytetään, koska niillä on myös sosiaalinen funktio: legitimoita ja ilmoittaa yhteisölle tietty statussiirtymä. Sitä paitsi riittien instrumentaalinen aspekti, so. niihin kuuluvat ulkonaiset seikat ovat voineet säilyttää merkityksensä, joskaan eivät aina symboliarvoaan (esim. valkoinen morsiuspuku). Riittien sisältämät viittaukset kosmologioihin tai oikean ja väärän lähteisiin, joihin osallistuja ei usko, eivät välttämättä aiheuta hänessä muuta kuin lievää hämmennystä ja noloutta.

keen alettiin uudelleen koota, tutkia ja julkaista.¹⁰ Ja niin kauan kuin vanhat hautaustavat säilyvät, on vielä mahdollista kerätä autenttista itkuvirsimateriaalia; tosin keruu on ehkä mahdollista jonkin aikaa tapojen kuoltuakin: muistavathan monet naiset vielä nykyään hääitkuja, jotka jäivät pois varsinaisesta käytöstä vuosikymmeniä sitten. Itkutaito elää vielä tänä päivänä, mutta ei ole oletettavissa, että se enää suuressa määrin siirtyisi seuraaville sukupolville.

Itkuvirret ovat siinä määrin omaleimainen perinteenlaji, ettei niitä hevin voida siirtää kirjalliseen kulttuuriin¹¹ eikä suullisessa perinteessä mikään toinen laji voi niitä korvata, ei edes tilapäitkuja. Surua, menetystä ja huolia voidaan toki tulkita muillakin tavoin, mutta se on eri asia. Itkuvirsien kiinteä sidoksisuus rituaalisekvenssiin ei salli välimuotoja; joko on kysymys rituaalisesta itkennästä tai ei. Ainoa välittävä tekijä rituaali-itkujen ja muun huolilyriikan välillä ovat juuri tilapäitkut.

3. Vaikka tämän esityksen tarkoituksena ei ole lähemmin käsitellä muita kuin inkeriläisiä tilapäitkuja, voimme vertailun pohjaksi luoda suppean yleiskatsauksen karjalaisiin ja pohjoisvenäläisiin tilapäitkuihin, jotka ovat lähimpänä inkeriläistä materiaalia. Karjalaisen perinteen osalta voimme käyttää materiaalina sekä Stepanovan-Kosken kokoelmaa että suomalaisten ja neuvostoliittolaisten tutkijoiden keräämää arkistomateriaalia. Venäläisestä perinteestä on julkaistu karjalaisten itkujen kokoelmaan verrattava teos *Russkaja narodno-bytovaja lirika*, joka sisältää materiaalia 1940-luvulta.¹²

Karjalaisten itkujen vanhempi arkistomateriaali (1830-luvulta ensimmäisen maailmansodan aikaan), jota säilytetään SKS:n kansanrunousarkistossa, sisältää enimmäkseen kuolin- ja hääitkuja. Tilapäitkujen pienen määrän ei tarvitse merkitä sitä, ettei niitä olisi tunnettu ja harastettu; pikemminkin on kysymys kerääjien ymmärrettävästä halusta saada talteen mahdollisimman paljon häviävää riittirunoutta. Ilmeistä on, että muutkin taitavat itkijät kuin vialainen Anni Lehtonen, jonka

¹⁰ Ks. V.G. Bazanov — A.P. Razumova, *Russkaja narodno-bytovaja lirika*. Moskva-Leningrad 1962, 42.

¹¹ On tosin olemassa myös kirjallisia ”itkuvirsia”, esim. kreikkalainen kirjallinen perinne, jota mm. Margaret Alexiou analysoi teoksessaan *The ritual lament in Greek tradition*, Cambridge 1974, tai germaaninen, anglosaksinen ja romaaninen kirjallinen perinne, joita mm. Velma Bourgeois Richmond on tarkastellut teoksessa *Laments for the Dead in Medieval Narrative*, Pittsburgh 1966, mutta näiden kirjallissävyyisten valituslaulujen suhde kansanomaiseen suulliseen perinteeseen on selvittämättä — ja ilmeisesti jääkin, koska materiaalia ei pohjaksi ole. Alexiou on tosin verrannut antiikin kreikkalaisessa kirjallisuudessa säilyneitä itkuvirsia uskreikkalaisiin vielä käytössä oleviin kansanomaisiin *moirologioihin* ja havainnut selviä yhtäläisyyksiä aiheissa ja niiden käsittelyssä.

¹² Edellä viitteessä 10 mainittu teos.

repertoarin Samuli Paulaharju keräsi, sekä osasivat että käyttivät itkuvirsiä muulloinkin kuin häissä tai hautajaisissa ja rekryytin lähdön yhteydessä. Anni Lehtonen lienee kuitenkin ollut poikkeuksellisen tuottelias ja omaperäinen itkijänäkin: häneltä on saatu talteen laajin valikoima vienalaisia kuolinitkuja, mutta myös mitä erilaisimmista aiheista ja mitä erilaisimmissa tunnelmissa ja olosuhteissa seipitettyjä tilapäitkuja. Näihin sisältyy tavallisten aiheiden: oman elämän kuvausten, ikävän vieralla maalla, miehen tai veljen tylyn kohtelun, lapsen sairauden lisäksi joukko ns. työitkuja, jotka liittyvät johonkin työtilanteeseen ja kuvaavat sitä milloin valoisin, milloin synkemmin värein: kalassa ollessa; heinässä, kun sade tulee; peltoa leikatessa; riihessä; metsässä talvella puita hakiessa; petäjää leikatessa; marjassa; kivillä jauhaessa; kehrätessä; pirttiä pestessä; ommellessa jne. On myös itku, kun kirkon kellot kuuluvat; itku, kun herätetään lasta aamulla; itku miehen tupakoinnista; keväällä kun räystää ”vajattavat”; kun päivä on laskenut; kun tulee kato; kun karhu kaataa lehmän; kun hevonen uppoaa hetteeseen; kesällä kun on lämmin sää, hyvänmielen itku.¹³ On ilmeistä, että Anni Lehtonen käytteli itkukieltä rohkeammin kuin useimmat muut, mutta tuskin hänen aiheensa olivat muillekaan vienalaisille itkijöille vieraita. Sitä osoittaa mm. lausuma ”karvajalkaa (hevosta) ei oikeastaan pitäisi itkeä, reähkä (synti) tulee”.¹⁴ Oli siis olemassa käsitys siitä, mitä sai ja mitä ei saanut itkeä; tosin ei näytä siltä, että Anni Lehtosta olisivat mitkään säännöt pahasti estäneet.

Uudempi karjalainen arkistomateriaali ja Karelskije pritšitaniija sisältävät paitsi tuike tavallisia oman elämän kuvauksia (autobiografisia itkuja)¹⁵ ja lesken tai orvon valituksia itkuja, jotka heijastavat toisaalta Suomen karjalaisten kohtaloita sodan aikana ja jälkeen, toisaalta Neuvosto-Karjalan väestön kokemia ankeita sodan aikoja, evakkomatkvoja, paluuta hävitettyihin koteihin, valituksia sodassa ja sodan aikana kuolleista lapsista ja aviomiehistä jne. Oman lukunsa tilapäitkuista muodostavat erilaisiin juhlatiloihin seipitetyt itkuvirret, jotka syntyivät vuosisadan alkupuolella karjalaisten itkijäin esiintyessä estraditaiteiljoina;¹⁶ onpa jokunen tunnetun henkilön kuolemasta seipitetty itkukin.¹⁷ Viimeksi mainittuihin kuuluvat myös muutamat venäläisten itkuvirsien

¹³ SKS. Vuokkiniemi, Vuoninen. Samuli Paulaharju 4947—4983. 1911. — Anni Lehtonen, 43 v. Karjalaisista tilapäitkuista ks. myös Stepanova 1976, 22—23.

¹⁴ Edellisessä nootissa mainittu itku n:o 4981.

¹⁵ Vrt. myös Juha Pentikäinen, *Marina Takalon uskonto*. Forssa 1971, 90—91.

¹⁶ Esim. Matrona Kyyrönen, Matjoi Plattonen, Ogoi Mäkiselkä, ks. Martti Haavio, *Viimeiset runonlaulajat*. Toinen, korjattu painos, Porvoo 1948, 206, 228—238, 246.

¹⁷ Esim. Matrona Kyyrösen itku Ida Ahlbergin muistolle. SKS. Suistamo, Leppäsyryjä. T. Hainari ja L. Hagan 53. 1943. (Kyseessä on arkistointivuosi.)

vaikutuksesta syntyneet itkuvirret Leninistä tai muista Neuvostoliiton sankareista.¹⁸ Tilapäätikuiksi on samoin luettava kerääjälle eri tilaisuuksissa ja eri aiheista sepitetyt itkut.

Russkaja narodno-bytovaja lirikan materiaali koottiin vuosina 1942—1946 järjestettyjen kolmen folkloristisen kenttämatkan aikana. Venäläisiä folkloristeja kuten ilmeisesti karjalaisiakin ihmetytti tuolloin itkuvirsiperinteen äkillinen ja vaikuttava elpyminen. Niinpä mainittu teos sisältää lähes kaksisataa Petšoran, Pudožin ja Äänisjärven alueen venäläisistä kylistä kerättyä itkuvirttä. Niistä osa on perinteellisiä kuolinitkuja, joiden laatu on eppisempi verrattuna karjalaisiin itkuihin, mutta on myös tilapäätikkuja, joiden tematiikka on lähellä sota-aikana sepitettyjä karjalaisia evakkomatkojen, kotiinpaluun, kuolemantapausten ja muiden onnettomuuksien kuvauksia. Pohjoisvenäläinen itkuvirsi on vanhastaan sisältänyt enemmän yhteiskunnallisia aiheita ja sosiaalisen elämän kuvauksia kuin karjalainen tai inkeriläinen, joissa sosiaaliset olot kuvautuvat yksilön murheiden taustalla, usein ilmi panematta. Venäläiset itkut näyttävät myös realistisemmin ja suorasanaisemmin kuvaavan sodan kauhuja ja isänmaallisia tunteita kuin karjalaiset ja inkeriläiset, vaikka muutamiin niistäkin ilmaantui viime sodan aikana Kitle-ri, lentokoneet tai verenhimoiset nemtsat (germanskoit, saksalaiset). Mutta niin venäläisten kuin karjalaisten ja inkeriläisten tilapäätikuvirsien keskeistematiikaksi jää kuitenkin äitien ja naisten murhe omasta, lasten, aviomiesten ja isien ja kotien kohtaloista.

4. Inkerin itkuvirret — Ingrian Laments -teoksen materiaaliin sisältyy 60 tilapäätikuksi luokiteltua tekstiä. Suurin osa niistä, 36 tekstiä, on peräisin Soikkolasta, josta kokoelmassa muutenkin on eniten materiaalia. Pohjois-Inkeristä on kaksi lyhyttä Larin Parasken itkua (vuosilta 1889 ja 1892), Hevaalta kahdeksan, Kattilasta kaksi vatjalaista (vuosilta 1943 ja 1944) ja Laukaan itkualueelta (Kosemkina ja Viron Inkeri) kaksitoista toisintoa.¹⁹ Suurin osa itkuista on lyhyehköjä, alle viisikymmentä säettä käsittäviä, mutta joukossa on myös koko lailla pitkiä; kolme pisintä tekstiä ylittää yli kahdensadan säkeen.²⁰ Materiaalin yhteenlaskettu laajuus on 3067 säettä.

¹⁸ Stepanova 1976, 23.

¹⁹ Inkerin itkualueista ks. Aili Nenola-Kallio, Inkerin itkuvirsialueet. *Sananjalka* 15. Turku 1973, 93—120.

²⁰ Yli kahdensadan säkeen mittaiset itkuvirret ovat harvinaisia Inkerin materiaalissa. Mainittujen tilapäätikujen (n:ot 4537 Vääräojalta, 4546 Oussinmäeltä ja 4836 Kallivierestä) lisäksi on vain kaksi yhtä pitkää soikkolalaista kuolinitkua, jotka nekin ovat lähellä tilapäätikua. Tilapäätikuissa on myös enemmän yli sadan säkeen ylittäviä tekstejä kuin muissa. Tilapäätikujen liikkumavapaus on suurempi kuin riitti-itkujen, joita rajaavat paitsi käsitykset siitä, mitä aiheita niissä on sopivaa käsitellä, myös itse riittikonteksti ja tapahtumien kronologia siinä.

Itkutekstit ovat peräisin varsin pitkältä ajanjaksolta. Vanhimmat on merkitty muistiin Hevaalla vuonna 1859, uusimmat toisinnot on äänitetty Soikkolassa vuonna 1972. Hevaan itkut ovat suurelta osin peräisin viime vuosisadalta; niistä ainoastaan kaksi on 1900-luvun alkupuolelta. Soikkolan materiaalissa kuvastuu kolme eri ajanjaksoa: 1880-luku (Volmari Porkan muistiinpanot), toisen maailmansodan aika (Pirkko Raevuoren ja Maria Virolaisen muistiinpanot Suomeen internoitujen inkerikkojen keskuudessa vuonna 1944) ja 1960- ja 1970-luku (petroskoilaisen Eino Kiurun nauhoitteet). Laukaan materiaali jakaantuu siten, että kolme toisintoa on 1880-luvulta, kolme 1910-luvulta ja loput kuusi 1930-luvulta. Vertailua on siis mahdollista suorittaa paitsi eri alueilta peräisin olevien itkujen kesken myös aikatasossa. Samalla kun tutkitaan, miten eri-ikäiset tilapäitkumuistiinpanot eroavat sisällöltään, voidaan seurata, mitä muita muutoksia itkuperinteessä pitkän ajan kuluessa mahdollisesti tapahtuu.

Aineiston alustava tarkastelu osoittaa, että se voidaan karkeasti jakaa seuraavasti itkun objektin mukaan: 1) itkut omasta elämästä (autobiografiset itkut), 2) itkut lapsille tai lasten elämästä, 3) itkut kerääjästä, 4) itkut ystävien tai naapureiden elämästä. Ehdottomasti suurin ryhmä on ensimmäinen, jossa itkun objekti on samalla subjekti eli itkijä itse. Näitä toisintoja on kolmekymmentäyksi. Itkijä on tavallisimmin leski(äiti), joka kuvaa elämänsä vaiheita, taloudellisia huoliaan, murhetta lasten kohtalosta ja kovasta elämästä, mutta myös aikuisten lasten tyylyttä. Toinen ryhmä, itkut lasten elämästä, liittyy läheisesti näihin, se erona että niissä keskitytään vain lasten kohtaloihin. Aiheena valitukseen saattaa olla paitsi lasten orpous, vieraan palvelukseen tai kerjuulle joutuminen, myös lapsen poikkeavuus tai sairaus. Näitä itkuja on kymmenkunta. Kerääjästä seipitetyt itkut, joita aineistossa on vain kolme, sisältävät mm. varsin tarkkoja ja osuvia havaintoja keruutyön vaikeudesta, kerääjän kohtelusta jne. Itkut ystävien ja naapurien elämästä (4 toisintoa) varioivat samoja aiheita kuin ryhmän 1 ja 2 itkut sovellettuna vain toisiin ihmisiin. Näiden neljän itkutyypin lisäksi aineistoon sisältyy eräitä hajatoisintoja: pari kiitositkua, pari jäähyväisitkua, emännän itku hyvälle paimenelle, nadon itku naimisiin menevälle tytölle, alkuitku kerääjälle, aviomiehen hyvittelyitku, sulhastaan ikävöivän morsiamen itku ja "tuskan tuulluttamisitku".

Kuten edeltä on käynyt ilmi, aineisto on liian laaja käsiteltäväksi läpikotaisin lyhyessä tutkielmassa. Sen vuoksi keskityn seuraavassa analysoimaan tekstejä lähinnä perinteen muuttumisen ja sopeutumisen näkökulmasta siten, että pääasiallisena tarkastelun kohteena ovat 1800-luvun tekstit Hevaalta, Soikkolasta ja Kallivierestä ja vertailuaineistona myöhemmät muistiinpanot.

5. Hevaan materiaaliin sisältyvät käsiteltävinä olevista itkuista vanhimmat muistiinpanot. Ne ovat A. Törneroosin ja Th. Tallqvistin neljä muistiinpanoa kesältä 1859, jolloin he kulkivat runonkeruussa Inkerissä lähes kolmen kuukauden ajan. Matkakertomuksessaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle he kertovat kirjoittaneensa muistiin itkuvirsiä Harjavallan ja Yhinmäen kylissä elokuussa: ”’Itkuja’ eli itku-runoja oli näissä kylissä summaton joukko, vaan meillä ei ollut aikaa niitä paljon kirjoittaa.”²¹ Tilapäitkujen lisäksi T & T:n materiaaliin sisältyy hääitkuja ja kuolinitkuja. Koska kerääjät eivät merkinneet toisintoihin tarkkaa muistiinpanopaikkaa, emme voi tietää, mistä kylästä mikin toisinto on peräisin. Itkut ovat kuitenkin inkeroisitkuja; siitä saamme varmuuden lukiessamme edelleen T & T:n matkakertomusta, jossa he kuvaavat inkeroisten tapaa itkeä kuolleita ja morsiamen kunnia-asiana pidettyä hääitkujen itkentää.²² Itkujen paljouden selittävät T & T seuraavasti: ”Syy näiden runojen paljouteen on, että itkijät useimmiten sepitivät ne oman päänsä ja elämänsä jälkeen. Harvoin tapaa kahta itkijää, joitten runot olisivat ihan yhtäläisiä. Yhtäläisissä tilaisuuksissa ovat ne tosin sisältönsä suhteen monessa kohdassa samaa johtoa, vaan itkiän taito ja tunnot, kuin myöskin elämän vaiheet, määräävät kumminkin niiden pituuden.”²³ T & T eivät ole aivan varmoja itkujen ”runollisuuden arvosta”, mutta ovat kuitenkin panneet merkille, että itkijöitä itseään ja heidän kuulijoitaan virret ihmeesti liikuttavat: ”Emme tavanneet yhtäkään, joka ei todestaan olisi itkenyt niitä lukiessaan. Ei ainoastaan lukijan, vaan kaikki saapuvilla olevat naiset, pani niiden lukeminen itkemään sillä kohta niitä aloittaissa ’syän lankesi’. He joutuivat aina silloin ’ajattelemaan omaa elämäkerraistaan ja mustia mureitansa, eivätkä voineet katsoksennella kahella kai’alla katsimuisellaan’, kyynelel nihin nousematta.”²⁴

Kaikki neljä T & T:n muistiin merkitsemää tilapäitkua ovat itkuja omasta elämästä. Lyhin niistä (4301, 16 säettä) muistuttaa lyyristä runoa; emme saa tietää itkijästä juuri muuta, kuin että hän ”jäi lapsen mielellä kaikkia karkiaisia mielisiä kannottelomaan” eli jäi lapsena orvoksi tai nuorena leskeksi. Muissakin Hevaan teksteissä esiintyy tämän itkun alussa oleva motiivi ”muut ovat onnellisia, heitä katsoessani tunteen oman tuskani suuruuden” eli: ”Kun mie katsoksentelen kaikkii onnen osallisii/ nii miun halkielloot halukkaiset maksaiseen/ satoisiin

²¹ Th. Tallqvistin ja A. Törneroosin kertomus runonkeruumatkastansa Inkerissä v. 1859. A.R. Niemi, *Runonkerääjämme matkakertomuksia 1830-luvulta 1880-luvulle*. Helsinki 1904, 394.

²² Niemi 1904, 396.

²³ Niemi 1904, 396.

²⁴ Niemi 1904, 397.

tuhansuisiin haaraisiin.” (4301:1—3) Itkun loppuosa on muunnelma tunnetusta lyyrisestä runosta ”Syntymistään sureva”.²⁵ Kolme muuta itkua ovat lesken valituksia; yhden (4317, 26 säettä) otsikoksi T & T ovat merkinneet ”leskimiehen itku”, mutta on todennäköistä, että otsikko on väärä tulkinta alun puhuttelusta ”naisiin lämmittäjäisei/ naisiin sulkkupaitaisein”, jonka on käsitetty merkitsevän aviovaimoa, kun se itse asiassa viittaa itkijän ystävättäreen: ’naisen lämmitelty, naisen silkkipaita’ = vieraan naisen lapsi.²⁶ Sävyltään 4317 on lähellä aiemmin kuvattua lyhyttä tekstiä, joskin siihen sisältyy enemmän henkilökohtaista informaatiota: saamme tietää, että itkijän äiti asuu kaukana: ”Ko ois miulla yksillä vesitiehyisil vesivaaliasein/ ja yksillä leipoilämpimysillään hyväinen liikutteliasein/ niin mie tuuluttelisin kaikki suuret tuskasein/ harottelisin kaikki haluisein.” (4317:11—14) Edelleen itkijä kertoo: ”Ku mie viittoleitten lepäelen lesen leipehyisil/ kuuestoista ajastaikaa” (15—16), eli hän on ollut leskenä jo viisitoista vuotta. Itku ei muuten sisällä muuta kuin vakioelementit: valituksen siitä, ettei ole kelle valittaa surujaan (vrt. SKVR III, Kelle kurtan kurjat päivät jne.); valituksen siitä, että pitää ”kaikki tuskat tunnetella/ kaikki polvuet polvitella”; ja lopuksi kääntymisen Jumalan puoleen: ”A ko armahtaa armollinen Jumalaisein toisessa maailmassa.” (22—23)

Kaksi pitempää toisintoa (4312, 50 säettä ja 4316, 69 säettä) ovat tyypillisiä lesken itkua, joissa murhetta tuottaa orpojen lasten kohtalo. Ensimmäinen mainittu olisi ehkä voitu luokitella myös kuolinitkuksi se perusteena, että siinä aluksi puhutellaan suoraan miesvainajaa, mutta jatkossa puhutaan hänestä kolmannessa persoonassa ja kerrotaan hautaamisesta: ”Miun oli niin haikia hänestä haroitellaksein raskaisil mielysil laaittelin häntä lauan lappeisille/ ja niin surkeal suuhuel sorittelin someroisueen/ miun oli niin katkera kattaaksein kalmanurmuel.” (4312:22—25) Jälkimmäinen itku (4316) on ego-keskeisempi, ts. siinä itkijä valittaa omaa leskeyttään ja vaikeuksiaan lapsilaumaa kasvattaessaan; edellinen (4312) kuvaa enemmän leskiäidin huolta kuopustytärtensä takia, joka ikävöi isäänsä ja jota hän toivoo aikuisen poikansa kohtelevan sisarenaan eikä piikana. Tämän itkun lopusta voimme päätellä, että aviomies kuoli jossakin kaukana: ”Hos kaksikymmentäviisi ajastajaista vaaliksentelin/ kyynelvastaisin kylvettelin,/ niin suuksenteli su-

²⁵ Itkuvirsien ja lyyrisen runouden suhteista laajemmin ks. Aili Nenola-Kallio, Inkerin itkuvirsien ja kalevalamittaisen runouden suhteista. *Sananjalka* 19. Turku 1977, 109—127; tässä mainitusta runosta erityisesti s. 121—.

²⁶ Inkerin itkuvirsien henkilönnimityksistä ks. Aili Nenola-Kallio, Itkuvirsien henkilönnimitysten typologiaa. *Sananjalka* 14. Turku 1972, 177—190 ja yksityiskohtaisemmin kirjoittajan pro gradu -tutkielmasta Inkerin häätökujen henkilönnimitykset. TY 1971. Vrt. myös Nenola-Kallio 1977, 112—.

lavainen Jumalaisein,/ viimoi kerraist en silmäellyt silmäisillän/ ku hänen henkyeen helkäyksenteli./ Hos lie minkä vajaiselle vaivuksennellut/ — —.” (4316:61—66) Tyypillistä molemmille toisinoille on, että ne alkavat leskeyden toteamisesta; tosin niissä käytetään poikkeavia ilmauksia. 4312 alkaa: ”En mie ois uskonut ulos uppoelevain/ vaik ois sa’ast suusta sanottu/ vaik ois läkäelty julki Jumalasiin/ et mie erottelin siust eräs säpeästä sänkysärvyhyestäin/ jot mie vaattelin siun ikivalkeasiin vaattehuisiin.” Sen sijaan itkun 4316 seppittäjä, joka ei ollut edes saanut itse olla hautaamassa miestään (vrt. edellä), projisoi tyhjyyden tunteensa ympäristöön: ”En mie voi katsoksennella/ ku on miun aivan autioiset arinaisein/ ku on liioin vaiti miun vainioisein/ ko ei oo vanhemmaisista miun vainioisellain/ ko ei oo millaistakaan kesoikiirehii keriksentelemään.”

Jos verrataan kahta viimeksi mainittua toisintoa Hevaan kuolinitkuihin, havaitaan, että samat valituksen aiheet toistuvat molemmissa: jäin yksin ilman turvaa, ei ole työapua, minulle jäi paljon lapsia, lapseni joutuvat nyt orjuuteen. Itkulajien erona ovat kuolinitkujen aktuaaliin riittitilanteeseen viittaavat aiheet: sinut on nyt ojennettu oljille, sinut on puettu kuolinvaatteisiin. Samoin kuolinitkuja karakterisoivat suoraan vainajalle osoitetut kysymykset: Miksi kuolit? Miksi jätit meidät? Miksi et tule takaisin?

Neuvostoliittolainen tutkija E. Tarasova pitää kuolinitkujen alkuperäisinä rakenne-elementteinä vainajan lähdön (kuoleman) ja paluun motiiveja; näihin olisi vähitellen liittynyt orpouden (leskeyden) motiivi, joka sitten aikaa myöten laajeni ja valtasi jopa tilaa muilta motiiveilta tai ainakin sijoittui kahden vanhemman elementin väliin.²⁷ Tämä kiintoisa hypoteesi perustuu venäläiseen aineistoon, mutta samat rakenteen peruspiirteet sisältyvät karjalaisiin ja inkeriläisiin kuolinitkuihin. Kysymys näiden elementtien iästä ja järjestyksestä kuolinitkuissa koskee yhtä lailla tilapäätkuja. Ovatko tilapäätkut syntyneet sen jälkeen, kun kuolinitkuihin ilmaantui individuaalisen surun kuvauksia vainajakeskeisten elementtien rinnalle, vai syntyikö ei-rituaalisia, jälkeenjääneiden tunteita ilmaisevia itkuja kuolemaan liittyvien riittitilanteitten ulkopuolella ja siirtyikö vaikkapa orpouden tai leskeyden teema niistä myös varsinaisiin riitti-itkuihin?

Törnerosin ja Tallqvistin muistiinpanojen lisäksi on 1800-luvulta Hevaalta O. Groundstroemin 1861 muistiin kirjoittama lyhyt itku omasta elämästä (4320, 12 säettä), jossa nuori vaimo ikävöi äitiään ja suree elämänsä kovuutta ”vieraiden” luona, ja Volmari Porkan 1883 Tönttö-

²⁷ E. Tarasova, *Struktura i obrjadovyje korni pritšitanii*; julkaisematon käsikirjoitus.

län kylässä kirjoittama itku (4355, 14 säettä), jossa köyhä vaimo suree omaa ja lastensa elämää. P. Putkosen vuonna 1902 muistiin merkitsemässä itkussa omasta elämästä (4360, 66 säettä) on joitakin uudempia sanontoja osoittamassa, että itkuvirsiperinne myös Hevaalla otti vaikutteita ympäröivästä todellisuudesta, esimerkiksi vanha motiivi "jos voisin koota kyynelteni yhteen paikkaan", joka tavallisesti jatkuu "voisin kylpeä kyynelissäni", saa tässä itkussa seuraavan muodon: "Miun ko olis korjaella yhteen kokoiseen miun kyynälyisein/ ollis jo soutaant *sotoimasiinat*/ veereksenneet suuret venneet miun vetysissäin." Putkosen muistiinpano on valitettavasti muuten niin virheellinen ja puutteellinen, että sen sisältö jää osittain hämäräksi.

Viimeinen Hevaan tilapäitkuteksteistä on Tarja Rodionovan "kiitositku myötätunnosta" (T.R. suri poikansa lähtöä sotaan ja ilmaisi surunsa tällä itkulla ystävien ja sukulaisten tullessa lohduttamaan häntä), jonka Kaapro Tynni merkitsi muistiin vuonna 1916 Koskenkylässä (4368). Tämä itkuvirsi ansaitsee tulla toistetuksi tässä kokonaan, koska se lyhydessäänkin edustaa kauniisti hevaalaista traditiota.

Suuret kiitoksuist, ku sie turkkaelit miun suureen tuskaisehhein,
veerettelit mein veekkähäisiä ovenveräjäisiä
ja avaelit mein tusakkahaisia ovensaranoisia
ja harppaelit mein yli kyynelikkäin oven kynnyksyisin
ja tulit istuelimmaa mejän tusakkaisillen istupenkkihyisillen
ja mejän näihen itukkahaisihen ikkunaveeryksyisihen,
mis mie ain issuksentelen kaik hoomisvarahaist,
kaik ilmoimööhäist ja kylveksentelen karkein kyynelvettyisin.
Jo nyt kaikki vesin virtaelliessek nää mejän sileäist siltalautaist
miun karkeis kyllyis kyynelvettyisissäin.

Kuunteloittele, ku mie siullen kuihuttelen, tusakkahain tuskavaimoin.
Ei voi kukaan arvaellak, mitä sysäellee
miun synnikkähäisessäin syänalaisessain.
Ko olis harotella nämä miun halukkahaisein maksaisein,
seel taitaat muhaella mussat mattooist, miun näis halukkahaisis
maksaisis.

Nyt ko mie sijoitelliin miun öösijaisellein,
sit ko mie tuumaelen hein esielämäkerraistaan:
kus soojaelliaa miun sorealiitsaisein,
kuhu hiä laatiellihen lakkapuuhuellen?
Sit mie taas vesin vertaellihen joka iltain mööhää.

(Suuret kiitokset, kun tulit käymään ja katsomaan minua, joka istun ikkunanvieruksissa aamuin ja illoin itkemässä. Lattiakin täällä jo lainehtii katkerista kyynelistäni./ Kuule nyt, kun kerron sinulle, tuskainen nainen: kukaan ei voi tietää, mitä mielessäni liikkuu. Jospa voisin päästä eroon maksastani, jossa niinkuin mustat madot kaivertavat! / Kun käyn vuoteelleni, ajattelen lasteni elämää: missä löytänee suojan poikani, mihin käynee levolle? Ja niin itken joka ilta myöhään saakka.)

Hevaan ja Tyrön alueen inkerois- tai äyrämöisitkuista ei juuri ole myöhempiä muistiinpanoja. Aivan joitakin katkelmia vanhoista hää- ja kuolinitkuista on Eino Kiuru äänittänyt 1960-luvulla eräältä itkijältä, mutta ne ovat niin vähäisiä, ettei niiden perusteella voi sanoa mitään itkujen kehityksestä. Ei ainoastaan nyt esiteltyjen tilapäätikujen vaan myös muiden Hevaalta 1800-luvulla kerättyjen itkutekstien perusteella voimme todeta, että Hevaalla on elänyt omaleimainen, kauniskielinen itkutraditio, joka kuitenkin jo viime vuosisadalla oli häviämässä; toisaalta itkuvirsien kerääjät löivät laimin Hevaan alueen ja Tyrön rannikkoseudun, josta Törneröosin ja Tallqvistin todistuksen mukaan olisi itkuja löytynyt ”summaton joukko”.²⁸ Mm. Volmari Porkka, joka oli aiemmin kerännyt laajalti itkuja Soikkolasta, sanoo vuoden 1883 matkakertomuksessaan panneensa paperille Hevaan puolen itkuja vain ”näytteeksi” ja jättäneensä itkujen keruun, koska runojen keruu vei niin pitkän aikaa.²⁹

6. Soikkolan materiaalissa voimme verrata keskenään kolmelta eri ajalta peräisin olevia itkuja. Niistä laajimpia ja aiheeltaan vaihtelevimpia ovat vanhimmat, Volmari Porkan 1881–82 muistiin panemat 18 tekstiä. Porkan muistiinpanot on paikannettu kylittäin, mutta itkijöiden henkilöllisyydestä ei ole mitään tietoa. Toisoinnoista seitsemän voidaan luokitella autobiografisiksi itkuiksi, kuuden aiheena on itkijän lapsi tai lapset. Voimme ottaa näistä joitakin esimerkkejä. Oussinmäeltä on peräisin itku, jossa muuan äiti valittaa katkerasti poikansa mykkyyttä (4524, 46 säettä). Itkun sisältö on seuraava: Jospa Jumala olisi antanut minulle kyntäjän (=pojan). Mutta ei antanut. Antoi tosin kyntäjän, mutta toisia merkillisemmän: kioletön, puhumaton on lapseni. Kaikki häntä panettelevat, sanovat karhuksi ja sudeksi. Itsekin olisin jo valmis hänet hautaamaan./ Olisinpa tiennyt lapseni kohtalon, en olisi huolinnut: olisin tukehduttanut saunan ovelle hänet, en olisi nostanut oljilta, vaan astunut kaulan päälle. Kysyjille olisin sanonut, että kuolleena syn-

²⁸ Niemi 1904, 394. Jo D.E.D. Europaeus kertoi näiden seutujen kukoistavasta itkupeinteestä: ”Sång fäs alltså öfverallt i Ingermanland och en synnerlig uppmärksamhet förtjena Ischorernas itkuvirret, en egen art vers som äfven ryska Karelarena hafva, men som för sin inre beskaffenhets skull här måste vara ännu mera egendomlig än runosången. — Werkligen poetiska strofer af en itkuvirsi hörde jag i Kankaan kylä reciteras af värdinnan i den gård, där jag var inne.” Europaeuksen kirje Herman Kellgrenille (?) 15. 11. 1853. Julk. Sulo Haltsonen, *Runoretki Inkeriin v. 1853. Lisätietoja D.E.D. Europaeuksen runonkeruun historiaan*. Helsinki 1957, 60. Kankaan kylä, jonka Europaeus mainitsee, sijaitsee Hevaan niemellä lähellä meren rantaa.

²⁹ Kertomus runonkeruu-matkasta, jonka v. 1883 kesällä teki Inkeriin Volmari Porkka. Suomi II:19. Helsinki 1886, 167.

tyi lapseni./ Toisten lainen on ulkomuoto lapsellani, mutta silti hän on erilainen kuin muut.

Poikkeavaa ei pidetty edes ihmisenä: *karhu* ja *susi* itkuvirsikielessä viittaavat aina ryhmän ulkopuolelle, niihin, jotka eivät ole meitä, siis eivät ole ihmisiä.³⁰ Merkillisen kontrastin tässä itkussa muodostavat katkerat valitukset: olisin valmis hautaamaan hänet, ”miäkki laatisin lautaisille lauseikas/ olkuisille onneton”, tai olisin surmannut syntysijalle, ”En olliis nostant maasta maalentuomaistaan/ en olliis ottaant olkiloilt ottamaisuttaan/ sillan päält sivelömäistään./ Niin olliisin tukehoitelt tuuteltuiseen/ läkähytelt lämmiteltyiseen:/ noist kulkun päälle kurjaleinekäs/ kaglan päälle kaitoileinekäs”, ja toisaalta itkukieleen olennaisena kuuluva hellittelevien nimitysten käyttö onnettomasta pojasta: ”Ved kieletoin on *kesoikukkaiseen*/ läkinätoin *lämmiteltyiseen*.” Vasta kun itkun sisältö (vrt. edellä) on riisuttu runollisesta ja herkstä kuvakielestä, näemme, miten paljaasta ja katkerasta murheesta itku on syntynyt. Toteamus ei koske ainoastaan tätä toisintoa vaan kaikkia itkuja.

Lapsen surmaamisen ajatus ei itkussa ole äidin julmuutta; kieli, johon tämä ajatus on puettu, on peräisin lyyristen runojen ”syntymistään surevan” teemasta (ks. edellä s. 85), mutta itse ajatus on ympäristön paineen synnyttämä.

Samantapainen ajatus esiintyy toisinnossa 4534, jossa köyhä leski valittaa lastensa kovaa elämää ja rukoilee veljeään auttamaan heitä: ”Tuumaelinki tusakas aikkain/ ajattelin alinarmotoin/ tuumaelinki monet tuumat/ viijä meroirantuelle liioin laaiteltuiseen.” (4534:92—95) Esimerkki siitä, miten sairias lapsi tai liian monet lapset eivät ole toivotuja, sisältyy inkeriläiseen sanomalehtikirjoitukseen, jossa kuvataan kirkkotiellä kuultua kahden naisen keskustelua. Toisella heistä on kotona sairias lapsi, ja kun toinen ihmettelee, kuinka äiti on raskinut lähteä kirkkoon sairaan luota, vastaa tämä, että hänellä on muutenkin liian paljon lapsia ja anoppi ja kälyt huomauttelevat niistä alinomaa ja toivovat niiden kuolemaa: ”Waikkahan se onkin sääliksi, niin ethän hänen tähtensä (siraan lapsen) käy aina kotona istumaan. Tänä aamuna ajattelin: menen kirkkoon ja rukoelen oikeen hartaasti, a ku Jumala kuulee rukoukseni ja ottaa minun kohastani waikka yhden heistä pois — —.”³¹

³⁰ Häätikuissa käytetään vastaavia nimityksiä sulhasesta ja hänen seuralaisistaan osoittamaan heidän ulkopuolisuuttaan. Olen kirjoittanut asiasta enemmän lisensiaatintyössäni Rituaalisen itkennän dimensiot Inkerin häänäytelmässä. Vaihdokauden sosiaalisten suhteiden analyysi. TY 1974, 180—.

³¹ Kirkkotiellä, kirj. nimimerkki Kuulija. *Inkeri* 1884, n:o 97.

Aivan toisenlaisen esimerkin omalle lapselle kohdistetusta itkusta tarjoaa Vääräojalta muistiin pantu toisinto, jossa äiti kuvaa poikaansa ja kertoo, kuinka rakas tämä hänelle on, ja neuvoo häntä elämään niin, etteivät ihmiset pääsisi hänestä pahaa puhumaan (4537, 225 säettä). Itku on pisimpiä tilapäitätkuja; samalla se on harvinainen esimerkki myönteisten tunteiden ilmaisusta itkuvirren keinoin.

Itku on liian pitkä edes referoitavaksi kokonaan tässä yhteydessä, mutta sen pääraakenne on seuraava: Alussa äiti toteaa poikansa kasvanneen jo miehen ikään ja pyytää, että poika olisi äitinsä turvana ja apuna. Äiti neuvoo ja varoittaa häntä sortumasta viinaan tai huonoon seuraan ja kehottaa häntä muistamaan aina äitinsä ohjeita ja opetuksia. Kun poika saa aikanaan omia lapsia, hänen tulee näitä opettaa ja ohjata kuten äiti nyt häntä. Äiti kehottaa poikaansa myös turvautumaan Jumalaan. Jos poika joskus menee pitkälle matkalle, hänen äitinsä odottaa häntä ja huolehtii hänen puolestaan, ja jos poika viipyy, hän tuottaa äidillensä suurta murhetta. Lopuksi äiti kuvaa, kuinka rakas poika hänelle on: hän on kuin mansikka, kuin mustikka, kuin vaapukka, puolamarja, muuramen kukka ”kaikist kukkaisist kukkaine kuvvaamaisiin,/ kaikista marjaisist makiamp maalentuomaiseni”. Itkun sepittäjä on hyvin taitavasti kutonut tähän vuodatukseen tavallisia itkuissa esiintyviä motiiveja ja ilmauksia kuvatessaan, miten hän murehtii, jos poika käyttäytyy huonosti, tai miten hän on kasvattanut poikaansa; toisaalta itkussa on monia lyyrisistä runoista saatuja säkeitä, esimerkiksi *emo on nähnyt suuren vaivan kasvattaessaan* (vrt. SKVR III, aineenmukainen luettelo *Emo on nähnyt suuren vaivan*), *siä pi’it pietyt paiat, kannoit kannetut hammeet* (vrt. esim. SKVR III, 3528), onpa siihen sovitettu pari sananlaskuakin, mikä on varsin harvinaista, kun on kysymys itkuista: ”*Viina viep mielen miehen pääst* mielin tuomaiseni” (säe 74) ja ”*Ei vanha valetta hauku* vaalimaiseni” (säe 126). Kaiken kaikkiaan tuntuu siltä, että itkun sepittäjä on todella tahtonut esittää taitojaan kerääjälle (ja mahdollisesti muille läsnä olleille kuulijoille).

Soikkolalaiset lesken valitukset omasta tai orpojen lastensa elämästä eivät aiheiltaan sanottavasti eroa hevaalaisista itkuista. Ne ovat kuitenkin yleensä pitempiä ja osoittavat suurempaa taitoa käyttää hyväkseen sekä itku- että runoperinteen tarjoamaa ilmaisuvaramia. Niissä tapaa myös useita individuaalisia kuvia ja ilmaisuja, jotka ovat osoitus itkutaidon luovasta aspektista Soikkolassa vielä 1880-luvulla. Esimerkiksi voimme ottaa vaikka toisinnot 4535 (86 säettä) ja 4544 (112 säettä). Näistä edellinen on Kolkanpään kylästä Soikkolan niemen kärjestä, jälkimmäinen Tarinain kylästä niemen sisäosista. Molemmat itkut alkavat onnettoman osan toteamisesta. Onneton osa ja sen syyn arvailu kuuluvat autobiografisten itkujen peruselementteihin; näissä kahdessa

itkussa esiintyvät tavallisimmat itkuisia mainitut syyt huonoon osaan. Aiheen toteutus on näissä toisinoissa poikkeuksellisen tyylikäs, varsinkin jälkimmäisessä esimerkissä:

(4535:1—9)

Ai miä ikkäisin onnetoin,
ku miule antoi armollin Luoja ohhuuen ossaisen!
Sil taitoi antaa miule ohhuuen ossaisen olloova Luoja:
miä en taittaant jaksaa kyssyä kyllält Luojaalt
palvoa parahalt Luojaalt,
en jaksaa suloitella suloist Luojaa
mairoa Maariaa Luojaa.
Tajoin miä suututella suloist Luojaa,
sill antoi miule kaian onnen kallis Luoja.

(4544:1—8)

Taitoi olla pimiiä päivä miun pitelijäisellään
taitoi olla tuima tunni miun tuutijaisellaan,
ku miun synnytti maailmaa synnyttäjäiseen.
Taitoi kuvaella kuun pohjilla miun kuvvaajaiseen
taitoi laatia päivän laskuloil miun laatijaiseen.
Kyllillä kyynelillä miun kylvetteli kylvettelijäiseen
haluvesillä miun hauteli hautojaiseen
osattomaks miun olloovin hunnuin miun ottamaiseen.

Itku 4535 (Kolkanpää) sisältää seuraavat jaksot: Kasvatan lapsiani suurella murheella./ Jos minulla olisi poika, saisin edes hänestä turvaa, mutta minulla on vain tyttäriä. Ainoa turvani on keppi (= kerjuusauva)./ Jäin nuorena leskeksi ja luulin tukehtuvani siihen tuskaan. Suuren lapsilauman kanssa jäin. Kasvatin lapsiani kyynelillä. Vieraiden palvelukseen täytyi minun mennä, itkin virtanaan. Lapseni jäivät kylän kadulle, ilman turvaa. Heillä ei ollut pään silittäjää, ei turvan antajaa./ Kun syksy tuli, palasin lasteni luo. Minun täytyi itkeä, koska lapseni eivät tunteneet enää minua. Nuorimmaiseni oli vielä niin pieni, ettei muistanut äitiään. Sain kauan suostutella ennen kuin hän tuli syliini. Yhdessä itkimme eikä hän tahtonut enää lähteä sylistäni.

Tarinaisin itku (4544) jatkuu onnetoman osan toteamisen jälkeen: Kasvoin köyhyydessä ja surussa./ Kun menin naimisiin, luulin että päiväni paranevat, mutta aina olivat samat surut edessäni. Joka syksy synnytin lapsen; luulin että heistä tulisi minulle turvaa, mutta vain itkua ja huokauksia heistä sain, varattomaksi ja yksin minut jättivät lapseni./ Nyt olen vailla minkäänlaista turvaa, elän kuin kylmässä heinäladossa, joka puolelta kylmä puhaltaa. Ei ole hyvän sanan sanojaa, kaikki ovat minulle tylyjä./ Lienenkö suuttanut Luojaani, kun hän on jättänyt minut näin osattomaksi. (Vrt. 4535:n alku edellä.)/ Olen valittanut joka kannolle, kukalle ja lehdelle lapsistani, mutta lapseni eivät kuule valituksiani. He jäivät pitkien matkojen taakse kaikki. Minulla oli koko

joukko lapsia, mutta suvuttomaksi minut jättivät./ Nyt ei ole hyvän sanan sanojaa, kaikki ovat tylyjä minulle. Jumala minua armahtakoon./ Menen kylän kadulle ja katson kuuta ja tähtiä: siellä on minulle turva ja armo./ En tiedä miten jatkaisin elämäni. Rikkaampien kynnyksillä elän yhä ja sitä suren./ Kunpa Jumala kuulisi rukoukseni ja lyhentäisi elämäni, ottaisi minut luokseen, pois onnettomasta elämästä. Elän kuin autiossa metsässä, ilman perhettä ja sukua. Minulla ei ole muuta turvaa kuin Jumala./ Aamulla noustuani käyn polvilleni ja rukoilen että Jumala ja Maaria minua armahtaisivat. Illalla kiitän Kristusta, että on taas yksi päivä eletty surmaa päin./ Onnettomat päivät ovat pitkät. Aina suren ja murehdin. En koskaan lakkaa itkemästä.

Varsinkin jälkimmäinen itku antaa hyvän kuvan vanhan soikkolalaisen itkun monipolvisesta rakenteesta, jossa sama teema (ei ole hyvän sanan sanojaa; minulla ei ole minkäänlaista turvaa) saattaa toistua useampaan kertaan. Varsinainen informaatio, jonka itku sepittäjänsä elämästä antaa, voidaan pelkistää lyhyeen: hän on köyhä leski, jonka lapset ovat lähteneet muualle ja joka elää kerjuulla. Volmari Porkka totesi kuvattessaan inkeriläisiä itkuvirren esittäjiä: ”Paraimmat itkujen laulajat löytyvät täysikäisten ja vanhan puolisten naisten, erittäinkin leskien joukossa. Nehän ovat jo ennättäneet kokea elämän varjopuoliakin; niitä on, saattaa sanoa, elämä opettanut itkemään: he ovat saattaneet miehensä tai lapsensa ’Tuonen liivoihin’, he ovat todellisesti ottaneet jäähyväiset sotamieheksi menevältä pojaltaan, he ovat usein käyneet kovaa taistelua rasittavaa puutetta vastaan. Siitä syystä heidän ei tarvitse ponnistamalla hankkia itselleen ’haleaa mieltä’, joka on niin välttämätöin itkijälle, heidän sydämensä on jo haleutta täynnä.”³² Näytteeksi otetun itkun esittäjä, vanha leski, osoittaa todeksi Porkkan sanat. Mutta hänen taitonsa ei varmaan johdu vain leskeydestä ja muista onnettomista kokemuksista; hän osoittautuu todella luovaksi runoilijaksi sekä käytellessään perinnäistä ilmaisuväriä että sepittäessään uusia ilmauksia. Uusia, muissa itkuissa esiintymättömiä ilmauksia ovat mm. seuraavat: ”Niin miä elän kui kylmäs sarajas (= heinäladossa) sattoojen siitymätöin/ kummal sarajal ei oo sammaltakkaa/ joka puolest kylmää puhuu kytöväälle itselleen/” (4544:26—28), ”Niin elän kuin puussas (= autiossa, < ven.) metsäs mielin muurehikas” (säe 87), ”Kui kevvääst koivuust mahla maahan juoksoo/ niin miä oon kyllillä kyynelillä” (säkeet 109—110). Kysymys ei liene silti vain tämän yhden itkijän kyvyistä; Tarinain kylän ja sen lähikylien (mm. Oussinmäki) itkut ovat kauttaaltaan pitkiä ja taidokkaita. Niissä käytetään usein hyväksi ru-

³² V. Porkka, Inkerin itkuvirsistä. *Valvoja* 1883, 200—201.

noista lainattuja aiheita ja ilmauksia, esimerkiksi itkussa 4545 (Tarinai-si, 154 säettä) arvellaan huonon onnen syyksi paitsi syntymää huonolla hetkellä, kuten itkussa 4544, ja kelvotonta rukoilemista, kuten itkussa 4535, myös onnen hakemista väärästä paikasta: ”Kusta siä lienet ottant miun ottajaiseen tämän ohhuuen onnen?/ *Vai siä liet ottant ojan poh-jast* ottajaiseen/ vai siä lie *kantant kannavan reunist* kantajaiseen/ vai otitki vetoivirrast vesin vaalijaiseen?” (4545:19—22) Tämä kuva on yhteinen runojen kanssa: ”Muut männiit osan otolle/ männiit tsäässin säänehelle/ a *miun on onneen ojassa*/ tsäässiin on pahassa säässä/ haon alla on haltiaan.” (SKVR III₂ 1511:23—27. Tarinai-si. V. Porkka 1883. — Oute Loan kylästä.)

Kuten havaitaan, surun, huonon onnen ja huolen kuvaukset laajenevat tilapäätkuissa usein retorisen liioitteleviksi samaan tapaan kuin runoissa; sen vuoksi on joskus vaikeaa päätellä suoraan itkutekstistä sen murheen syvyyttä tai aktuaalisuutta, jonka tulkiksi itku on sepitetty. Siitä huolimatta lienee lupa uskoa kuitenkin niihin vähiin faktatietoihin sepittäjän elämästä, jotka itkuihin sisältyvät. Siten vanhoissa Soikkolan tilapäätkuissa tutustumme erilaisiin naiskohtaloihin kuten edellä tarkastelluissa itkuissa: kenet ovat lapset hylänneet, kuka on joutunut hylkäämään lapsensa työnhakuun lähtiessään; tai muissa nyt käsittelemättä jäävissä: jonkun äidin poika kokeili kerjuuta, paimenena oloa ja monta muuta, ennen kuin kasvoi kyllin vahvaksi miesten töihin ja saattoi auttaa äitiään (4546); joku oli mennyt naimisiin lesken kanssa ja saanut huollettavakseen tämän lapset, joilta ei äitipuolelle riittänyt lämpöä (4543). Siten keskeiseksi teemaksi oman elämän valituksissa kasvaa leskiäidin ja hänen orpojen lastensa taloudellinen ja henkinen turvattomuus viime vuosisadan inkeriläisessä maaseutuyhteisössä. Ellei apua saa sukulaisilta (esimerkiksi veljeltä kuten itkussa 4534), on edessä kerjuulle lähtö. Lapset joutuvat pieninä palvelukseen vieraille, paimeniksi jne.

Aineistossa on kolme erityisesti paimenen elämää valottavaa itku (4539, 30 säettä; 4540, 12 säettä; 4541, 23 säettä). Ne ovat kaikki Vääräojan kylästä. Ensimmäisessä niistä äiti itkee paimenena olevan poikansa kovaa elämää: On lähdeävä aamulla varhain vieraan karjan kanssa, metsässä pelottaa. Ja kun tulee rajuilma, muut voivat mennä kotiinsa suojaan, mutta ei paimen: ”Miun on aina vassen pahhaa säätä päivälle tuomaiseni/ miun ain on kylmäs kylveteltyiseni/ huokauksel huoliteltyiseni.” (4539:23—25) Toisessa itkussa paimen valittaa, että häntä aina haukutaan laiskaksi ja huolimattomaksi (4540). Kolmannessa emäntä kehottaa hyvää paimenta huolehtimaan vähemmän ja jättämään murheensa Jumalalle: ”On aikaa aseteltyiseni/ männä perrää päin peseteltyiseni/ ehtiit viel syyvvä (eläimet) ehiteltyiseni/ toittaa (= syöttää) Jumala toittamaiseni.” (4541:6—9) Tilapäätkuvirret kertovat näin paitsi

suruista myös aktuaaleista elämän tapahtumista. Niitä voidaan siten käyttää sosiaalhistorian lähteinä, kunhan analysoidaan informaatio esiin runopuvun poimuista.

7. Yli kuusikymmentä vuotta sen jälkeen, kun Porkka kierteli Soikkolan kylässä keräämässä itkuvirsiä ja runoja, kirjoitettiin soikkolalaisia itkua muistiin Suomessa, tänne sodan aikana internoiduilta inkeroinaisilta. Pirkko Raevuori haastatteli muutamia naisia Turussa, Maria Virolainen kävi Kiukaisten ja Lapinlahden väestönsiirtoleireillä; kaikki haastattelut tehtiin vuonna 1944. Näistä itkuista voidaan päätellä, että itkutaito eli edelleen Soikkolassa.³³ Tosin Virolaisen ja Raevuoren muistiin kirjoittamat itkut ovat lyhyitä Porkan muistiinpanoihin verrattuina; tyyli osoittaa rappeutumisen merkkejä — mm. kertoa tyylikeinona esiintyy vähän — ja sanasto on selvästi köyhempää kuin vanhoissa itkuissa. Tämä saattaa osittain johtua muistiinmerkitsijöiden vaikeuksista seurata itkijän sanelua tai itkentää, mutta tuskin kokonaan.³⁴ Kieliasun köyhtymistä osoittaa mm. se, että useat säkeet eivät enää sisällä nimitysformulaa, joka soikkolalaisiin ja yleensä länsi-inkeriläisiin itkuihin kuuluu: ”Sit kuin mie kasvatin oman kasvuajan/ ja meinasin mujon muuttaa/ oman varren vaihtaa/ mie meinasin tulla muita parempaa:/ miulla tuli veel suuremp tuska/ kuin mie sain karjan kaglahan/ ja sainki perreehen perähän.” (4590:6—13, Mättäsin kylä.) Samansisältöinen passus vanhemmassa itkussa kuuluu: ”Ku miä ensin kasvattelin kaanoiseen kaioil armoil/ ku miä viroittelin vihheerävirtueen kylliin kyyneliin kera/ siis ku läksin *läyleleinekkähän*/ viereest *vesin vaalijaiseltaan*/ luulin: vai paranoot päivät *päiväiseen*./ Ain olliit yhet kyneleet *kytöväl itsellään*./ Siis ku miä synnyttelin joka syksyllä *synnyttämöisiään*/ kannoin joka kannolle *kantamaisiaan*/ liekuttelin joka lehelle *liekuteltuisiaan*.” (4544:9—16) Kieliasun köyhtymiseen kuuluu myös itkun ”selväkielistyminen” ja arki-ilmausten käyttö: ”Saon i saatanaks/ heittelen i helvetiks/ sentää saon mokkooma sanan/ ku oon kulkija kurjaleinekäs/ ilman isoita veetän/ kulutan kuvvaa/ vanhennan vartuaan.” (4589:9—15, Loan kylä.)

³³ Pirkko Raevuori kyseli haastateltaviltaan, oliko näitä (itku)virsiä laulettu kylissä vielä viime aikoina, ja hän kertoo saamistaan vastauksista: ”Eukot yleensä sanoivat että ei ole (laulettu). Agafja Timofejeva taas väitti minulle, että oli niitä. Oli pulmissakin (häissä) vielä, milloin sellaisia pidettiin. Mutta nuoret harrastivat jo pelkästään Venään lauluja.” SKS. Pirkko Raevuori 1944. Keruukertomus, s. 7.

³⁴ Vrt. Raevuoren oma kertomus: ”Lisäksi hän (A. Tšeiken) aina pyrki puhumaan nopeammin kuin minä, itkuvirttä ennen kuulematon, ehdin kirjoittaa, ja varsinkin nuo pitkälaahuksiset epiteetit hän mutisi hyvin ohimennen ja epäselvästi. Ja hän itki turisti niin, että kuulin monessa paikkaa väärin — —.” Keruukertomus, s. 18.

Sodanaikaisten tilapäitkujen sisällöstä erotamme samat huolenaiheet kuin vanhemmistakin: leskeys, lasten kohtalot, mutta mukana on myös eräitä sotaan liittyviä aiheita. Näitä ovat mm. joutuminen vieraalle maalle: ”Piti, loottisin Loojoin päälle/ mitä nyt antaa armollinen vanhoil iäl kulkehes veerähiä maita/ — — Kuha se veel jouvuttais Jummaala omille maille,/ niinkuin lankeaisivat miun luut ommiuh kalmoihin,/ se ois miust kaikkiin kalliimpaa.” (4591:8—9, 15—17) | ”Kuin meit veeritettiin omist maist/ toitiin yli vessien pitkien matkojen maast./ Piti kaik unohtaa omat paikat, lakata omat hyvyyet.” (4598:1—3) Elämä sodan aikana oli kotonakin kovaa: ”Ku meillä oli nämät kaksi vootta suurta surruua/ söötiin metsässä sammalet kaiket.” (4598:9—10)

Eräs murheen aihe Inkerin äideille sota-aikana oli nuorten vieminen Saksaan pakkotyöhön. Tästä kertoo paitsi Pirkko Raevuoren haastattelu Agafja Timofejeva Savimäen kylästä myös Akulina (Okkuli) Kirillova Loan kylästä vuonna 1966 Eino Kiurulle. A.T. esitti Raevuorelle itkun tyttären ikävästä (4595). Raevuori kertoo kontekstista: ”A.T:lla oli myös tytär, 16-vuotias. Kesällä oli lapsia viety pois Saksan töihin, tytärkin oli kuusi kuukautta poissa kotoa 50:n kilometrin päässä. Heitä siellä syötettiin lopen huonosti: 200 gr leipää saivat päivässä ja palanutta jauhovelliä. Kun tyttö vietiin, siitä hän myös laati itkun.”³⁵ Itse itku kertoo varsin vähän, minkälaisessa ahdingossa tytär oli; se sisältää pikemminkin hyvin stereotyyppisiä valituksia, jotka tapaamme muutoin esimerkiksi rekryytti-itkuista ja joskus hääitkuista: ”Ei toota ennen ollut linttipäätä (tyttöä) alla linnan/ solkirintaa soas./ Ku tuumaanki illoin mööhää/ ja hoomees varraah hooliteltuistain/ onka suurustain sulkkutukkaiseen/ onka illaistaast ilmoilintuseen/ vai moset on kuin tusil miun tukkoipäähyeen/ vai moset on kuin leinä miun leeminisueen/ — —.” (4595:5—12)

Okkuli Kirillova kertoo vuonna 1966: ”Sota-aikan, ku kaikki nooret täält laitettii pois, hää vei kaik nooret sinne pois, Saksaan vei, kaik heijet mihe lee, kai kuuppii kaivamaate. Sinne he tänä päinki kuuppii kai-vaat, kuuppii ain, sinne hää heijet — —, nooren joukon lakkais. Siis itettii niin kovast emät jälest, kons heitä veettii. Siis sev verran emät i näimmeiki heitä.” (1609, konteksti.) Kirillovan kertomus ja hänen sanemansa itkuvirsi Saksaan viedyistä nuorista valaisee hyvin oloja, joissa itkuperinne sota-aikana elpyi.³⁶ ”Mut too nyt tukehoittaakii minnuu

³⁵ Raevuori, Keruukertomus, s. 20.

³⁶ Tässä yhteydessä voinee viitata ongelmaan, jota viime aikoina varsinkin psykoanalyttikot ovat pohtineet: Mikä on suremisen ja luovuuden suhde toisiinsa? Ongelmaa ovat Suomessa hiljattain käsitelleet ainakin Tor-Björn Hägglund ja Mikael Enckell analysoi-

suurientusakast/ too nyt polttaakii minnua polttunutta, polvenpitelömäiseent/ što ku miä olliisin kattaant itse ommii kalmoi kailoikukaiseen/ ko olisimma möö nyt itse tukenneet turpehesse tukkoipäähyeent,/ niin miä en olliis niin kovast katent (katennut, murtunut) kailoikukkaisistaan/ enkä olis niin kovast polttunt polvenpitelömäisiist./ Mut ku annoin Kitlerin kättee käsinkuvvaamaiseent/ piinalle pitelömäiseent,/ jot näkkiit kaik tusan miun tukkoipäähyeent/ ja siis tules poltettii miun polvenpitelömäiseent,/ lappa (nahka) seläst otettii miun ommeenakukkaisiltaan.” (4609:33—43)

Edellisestä Okkuli Kirillovan itkuvirren näytteestä saatoimme jo päätellä, että joko hänen taitonsa on suurempi kuin Raevuoren vuonna 1944 haastattelemien naisten tai että parempi muistiinpanotekniikka (nauhoitus) antaa siitä oikeamman kuvan. Luultavasti on kysymys molemmista seikoista. Kirillova, joka 1960- ja 1970-luvulla on osoittautunut soikkolalaisen itkuperinteen etevimmäksi säilyttäjäksi, on esittänyt nauhaan sekä kuolin-, hää-, rekryytti- että tilapäitkuja.³⁷ Hänen itkuvirtensä ovat täyteläisiä, niiden kieli on enimmäkseen puhdasta itkukieltä. Niissä tapaamme esimerkkejä myös siitä, että itkijä pyrkii kaikin keinoin säilyttämään sen ilmaisuvaraston, jonka on aikoinaan oppinut, vaikkapa muuttuneenakin. Esimerkiksi jotkut nimitysformulat ovat säilyneet Kirillovalla hämärtyneessä muodossa. Tällainen on ”velloi vestoikertaiseen”, joka palautuu vanhoissa itkuissa tavalliseen nimitykseen ”velloi vestoikerveyhiseen” (veistokirves) ja jota Kirillova itse ei enää ymmärrä. Samoin Kirillova ei pysty selittämään sellaisia outoja sanoja kuin ”laukkoilintuiseen”, ”sakkoipäähyeen” tai ”alavirrakas” (itkijästä = ’itkevä?’); osa näistä on kuitenkin selvästi hänen itsensä analogisesti muodostamia ja niiden aiheuttajana on säkeensisäinen alkusointupakko, joka on tyypillistä soikkolalaisille itkuille.³⁸ Jotkut ilmauksista ja formuloista ovat kontaminaation tulosta: lapsen nimitys ”vaapukka-

nessaan Edith Södergranin runoudessa tavattavia surun ja kuoleman aiheita tutkielmasaan *A Psychoanalytical Approach to the Creativity and Mourning Work in the Poetry of Edith Södergran*. Tor-Björn Hägglund, *Dying. A Psychoanalytical Study with Special Reference to Individual Creativity and Defensive Organization*. Monographs from the Psychiatric Clinic of the Helsinki University Central Hospital, No 6. Vantaa 1976, 32—49. Ehkä myös kansanomaisen, kollektiivisen perinteen elpymisessä aikana, jolloin suurin osa perinteen kannattajista ja heidän yhteisöstään joutui kamppailemaan erilaisten menetyksokemusten kanssa, voimme nähdä luovuuden aktivoivan aspektin heidän menetykskäyttämisisään. Edith Södergran kirjoitti runoja, Inkerin ja Karjalan naiset sepiitivät itkuvirsiä: kukin antaa surulleen sellaisen sanallisen asun, jonka on kulttuurissaan oppinut.

³⁷ Kirillovan itkuja on julkaistu Eino Kiurun, Terttu Kosken ja Elina Kylmäsuun toimitamassa teoksessa *Narodnije pesni Ingermanlandii*. Leningrad 1974, 143—.

³⁸ Itkuvirsien alkusoinnusta on kirjoittanut Pentti Leino tutkielmassaan *The Language of Laments: The Role of Phonological and Semantic Features in Word Choice*. *Finnish Folkloristics 1*. Studia Fennica 17. Forssa 1974, 105—111.

lintuiseen" < vaapukkakukkaiseen + laukkoilintuiseen. Itkijällä on tietoisena tavoitteenaan itkusäkeen ihanne; hän selittää, etteivät nämä sanat mitään merkitse, "ne vain pitää olla siinä, muuten se ei suju". Kirillova ja hänen muutamat vielä elävät itkijäkollegansa kokevat tietoisesti säilyttävänsä vanhaa perinnettä. "Ne on kaik meidän vanhoin akkoin sanat. Hyö siis itkiit, a myö teemmä jälest." Tällaisen yksiselitteisen vastauksen sain, kun yritin Kirillovaa Petroskoissa ääninauhaan haastatelllessani häneltä tiukata, mistä kaikki nämä oudot sanat ovat peräisin.

Okkuli Kirillovan tilapäitkut, joita on nauhoitettu yhteensä kymmenen (kahdeksan niistä sisältyy tulevaan julkaisuun), sisältävät edellä mainitun itkun (4609) lisäksi pari itkua omasta tai hänen ystäviensä elämästä sekä joukon itkuja, joita hän itse kutsuu "tuskan tuulluttamiseksi" ja joita hän on sepittänyt ystävättäriilleen. Tähän voi lisätä, että muutamat hänen kuolinitkuistaan ovat tavallaan tilapäälunteisia ja epärituaalisia, mm. itku, jossa hän moittii kuolleen ystävättärensä täysikasvuisia lapsia siitä, etteivät nämä tahtoisi edes tulla äitinsä arkun luo; ystävätär oli ollut lastensa kanssa huonoissa väleissä kuolemaansa saakka. Saamme näistä itkuista tietää joitakin yksityiskohtia sekä Kirillovan että hänen ystäviensä elämästä, mutta yksityiskohtien tausta jää hämäräksi; usein on kysymys niin arkaluontoisista asioista, ettei kerääjäkään yritä niitä sen enemmän udella; sellainen on esimerkiksi seuraava itku ystävälle: "Oliks too siule tuskat tunnit tusakkahalle/ oliks too siule haluaika alasonnettomal/ kons veeretit veerestäs vesinvaalimaisees vaapukkalintuisees/ kons annoit arestii alasonneton/ kons laahit vankilaa kallihet kailoikukkaiseest/ i ainavon akkimaisees alasonneton?/ — — I veeläkä oot nähnyt unessas siun uinoteltuistas/ i veeläkä vaa oot nähnyt makkaahosvoottehes siun voosin toomaistas?/ Eik se oo käynt sukuttelomas surmankerraista siun sukimaises/ eik se oo käynyt läkkäämä henkenläkkijä siun laukkoilintuises?/ I voip oli kuin tuskatunnit tool siun tukkoipäähyelläs?" (4612:5—10, 24—28)

Kirillovan itkuissa äidin ja lasten suhde on yhtä keskeisellä sijalla kuin konsanaan vanhemmissa itkuissa; mm. sekä oman elämän kuvauksissaan että eräissä kuolinitkuiksi luokitelluissa toisoinnoissa hän varsin voimakkain sanoin valittaa sitä, että hänen poikansa ja miniänsä kohtelevat häntä huonosti. Useimmin toistuva motiivi hänen tilapäitkuissaan perustuu runoaiheeseen "kelle kurtan kurjat päivät, kelle tuullan tuskaiseni" (ks. edellä s. 85). Tämä motiivi toistuu melkein jokaisessa itkussa tavalla tai toisella: "— — noiseha sukuttelomaa suruloija miule suurien tusakkahal,/ noiseha kaihoelomaa miul i kaiholoijas kaitoilinäkkähälle itselle" (4642:2—3); "Laha noisen kaihoelomaa omijaan kaiholoja kaitoilinäkkäs/ laha noisen tuulluttelomaa tuskijaan, suurien-

tusakas itse” (4643:1—2); ”Mut miul vaa ei oo kelle kaihoella kaitoileinäkähäl/ eik vaa oo kelle sukuttaa suruloi suurientusakkahal itsellään.” (4643:17—18) Tämä ja eräät muut toistuvat ilmaukset ja säejaksot antavat Kirillovan itkuille jossakin määrin monotonisen sävyn. Toisaalta Kirillova on ainoa tunnettu itkijä, jolta Soikkolasta tai yleensä Inkeristä on kerätty laajempi, useilta vuosilta peräisin oleva repertoaari, joten emme voi olla varmoja siitä, ettei aiemminkin yhden itkijän ilmaisuvarasto olisi ollut yhtä rajallinen kuin hänen. Kirillovan itkujen vertaileminen koko Soikkolasta aiemmin kerättyyn materiaaliin tuskin antaa aivan oikeaa kuvaa Kirillovan itkutaidon monipuolisuudesta. Joka tapauksessa voimme todeta, että hän on säilyttänyt Soikkolan itkujen tärkeimmät piirteet, mm. nimitysformulan säkeen lopussa, ja myös muutoin soikkolalaisen itkusäkeen rakenteen, vaikka sanasto pakostakin kuvastaa uutta aikaa ja uutta todellisuutta. Kirillovan kielessä on esimerkiksi aikaisempaa enemmän uudempia venäläisiä lainasanoja (jesli, peda, resotki, kulakki, kroome, opisoittaa), mutta ei silti mitenkään huomattavasti siihen nähden että hän on kaksikielinen. Uudempia venäläisiä lainasanoja oli toki jonkin verran esim. jo aiemmin kehitun Tarinaisin itkijän tekstissä (4544: puussa, malitfoni). Toisin kuin karjalaisten itkujen kieli sisältää inkeriläinen itkukieli yleensä aika vähän venäläisiä lainasanoja.

8. Läntisimmän inkeriläisen itkualueen, Laukaan alueen, materiaaliin sisältyy tilapäitkuja 1880-luvun alusta, vuodelta 1910 ja 1930-luvulta. Näiden kesken voidaan suorittaa varovaista vertailua, vaikka Porkan 1881—82 keräämät kolme ja J. Lukkarisen kolmesta (1910) muistiinpanosta kaksi ovatkin luterilaisnaisten esittämiä ja myöhemmät, Kaarina Salmisen muistiinpanot enimmäkseen inkeristen itkuja. Porkan muistiinpanoista on kaksi itkua omasta elämästä, ja yksi, pisin tilapäitkuista, on omistettu Porkalle itselleen ja se käsittelee hänen keuruumatkojensa tapahtumia ja oletettavia kotiinpaluun tunnelmia. Näistä ja muista kalliviereläisen Vappu Oravan itkuista olen kirjoittanut toisaalla.³⁹

Vappu Orava oli Porkan tapaamista itkijöistä lahjakkaimpia — vaikka otetaan huomioon Soikkolankin itkijät. Hänen oman elämän itkunsa eivät aihepiiriltään poikkea soikkolalaisista tai hevaalaisista itkuista. Esimerkiksi 4834 alkaa seuraavasti: Mitä kertoisin elämästäni?/ En ole ilon päivää nähnyt, äitini on minut murheeseen synnyttänyt./ Jäin orvoksi pienenä./ Miksi ei äitini surmannut minua syntymäsijalle-

³⁹ Ks. Aili Nenola-Kallio, Itkuista itkijään. Tekijyyden ongelma Volmari Porkan Kallivieren itkuissa. Folkloristiikan laudaturkirjoitus. TY 1975.

ni?/ En yhtäkään päivää elä ilman surua. Jumalako on minut tälle osalle pannut, koska en ole oikein osannut rukoilla?/ Menin naimisiin; ajattelin, että murheeni loppuisivat/ jne. Individuaalista väriä tähän ja toiseen oman elämän muuten stereotyyppiseen valitukseen tuovat Vappu Oravan käyttämät tuoreet kielikuvat, jotka ovat osittain hänen omiaan, osittain peräisin Raamatusta tai postillakielestä ja lyyrisistä runoista: "Kui olen alkanut mie vettee vajonnut/ *vierrä kui vesi kiven ympäri* ylen armotoin/ ku lakkasi miun pikkaraiseks pimentyneen/ matalaiseks miun mainivomatalan/" || "Kui loi hengisse miun herkuttajani/ *tähä surulaaksoo* miun sullia sukijani/ *murheen alhoo* miun muurentukka tuuittajani." (4834:12—15, 23—25) Aivan omaperäinen on kerääjälle osoitettu itku, jossa Porkkaa puhutellaan itkunimityksin "tätini armimaiseksi" (= tätini lapseksi) jne., "koska se (itku) käi mukasemmin". Siinä itkijä puhuu milloin omalla, milloin Porkan, hänen isänsä tai hänen sisarensa suulla ja esittää huvittavan tarkkoja havaintoja perinteenkerääjän vähemmän huvittavista kohtaloista viime vuosisadan Inkerin maaseudulla: kuinka häntä nimiteltiin Antikristukseksi, kuinka hän ei aina saanut yösjää eikä ruokaa rahallakaan jne.

J. Lukkarisen muistiinpanoista kaksi on stereotyyppisiä itkua omista murheista, mutta kolmas on itkuvirreksi sisällöltään outo, siinä näet morsian ikävöi matkoilla olevaa sulhastaan. (4862) Itku on sikäli "vääräoppinen", että itkijä käyttää siinä itsestään nimityksiä, joilla tavallisesti puhutellaan lapsia: mie armittuinen, miulle laukomaiselle, mie mammani maalletuovukkainen. Ilmaisuvaroiltaan itku muuten on aivan oikeaa itkukieltä, mutta tuskin sen esittäjän, 30-vuotiaan Justiinan, oma lähiympäristö olisi pitänyt itkua sopivana. Itkuvirsi ei juuri ole omiaan lemmensurujen tulkiksi, vaikka sillä matkoilla olevia joskus ikävöitiinkin.

Kaarina Salmisen 1930-luvulla Viron Inkeristä keräämiin itkuihin sisältyy hää- ja kuolinitkujen lisäksi joitakin tilapäätkuja. Riippumatta itkulajista nämä muistiinpanot osoittavat, että itkuvirsiperinne tällä alueella oli jo lähes hävinnyt, siksi lyhyitä, kieleltään degeneroituneita ja katkelmallisia ne ovat. Aiheet eivät poikkea tilapäätkujen aiheista yleensä: leskeys, orpous ja kelvoton mies ovat valituksen aiheina. Äärimmäistä muutosta todistaa eräs itku, joka kieleltäänkin on melkein puhdasta viroa: "Kuta nyt akkat sa elämä?/ Nyt sinul jäi kaks muretta./ Ei sinul ole yhtki kohtaa mis astuta/ kuhu sa nyt omat lapset panet?/ Panem nyt ne lapset isä kää ka yhtee hautaa?/ Kysy nyt Jumalat, tää piäp murehe niist,/ nyt Luoja on ikke api./ Ompelem kottit, panem kottit kaেলাa/ akkavat inimisiin kysymää, toovat kaa sinul leipää./ Looja on neil apina, inimisiin sytämen lahti teep." (4912, Vanhakylä.) Itkun sepiittäjä on muistanut, mistä aiheista itku rakentuu, mutta on jo

unohtanut itkujen kielen ja käyttää arkikieltänsä. Sama ilmiö näkyy myös eräissä edellä mainituissa vuoden 1944 Soikkolan teksteissä; erityisen selvänä se tulee esiin 1930-luvun lopun ja 1940-luvun alun vatjalais-itkujen muistiinpanoissa, joissa ei enää juuri ole edes muistumia vanhempien vatjalaisitkujen kielestä tai tyylistä.⁴⁰

9. Niistä muutamista esimerkeistä, joita tila on sallinut edellä esittää, on saattanut päätellä, että tilapääitkut, niin henkilökohtaisten surujen ilmauksina kuin ne toimivatkin, sisältävät runsaasti stereotyyppisiä rakenne-elementtejä tai motiiveja, jotka eivät ole ominaisia vain niille vaan yhteisiä muiden itkuvirsien kanssa. Usein motiivilähteet eivät rajoitu pelkästään itkuvirsiin, vaan samoja motiiveja esiintyy yhtäläisesti kalevalamittaisessa runoudessa. Stereotyyppisiltä eivät vaikuta ainoastaan itkujen ulkoasu ja motiivivarasto, vaan myös ne murheet, joista itkuissa kerrotaan. Miten on siis näiden valitusten aitouden laita: ovatko ne lopultakin pelkkää retoriikkaa, sepitteitä itkennän taidon osoittamiseksi halukkaille kuulijoille?

Olen jo aiemmin todennut, että itkujen varsinainen informaatio itkijästä ja hänen elämästään tai tapauksesta, johon itkussa viitataan, saattaa olla yllättävän vähäinen. Itkuvirret ovat sisäryhmän perinnettä; ne on tarkoitettu vain kaikkein lähimpien kuultaviksi — jos aina heidänkään, onhan itkuja, joita itkijä sepittää vain itselleen, yksinäisyydessä. Tästä johtuu, että niiden ilmaisutapa on suuressa määrin allusiivinen: kuulijat tunnistavat tapaukset ja huolenaiheet ilman pitkiä selittelyjä. Toisaalta itkentä on emootioiden ilmausta ja välittämistä. Itkuvirsikielen on muodostunut vakiovarasto ilmauksia, joilla suruja tai muita tunteita ilmaistaan; samoin on vakiokuvia, joilla lesken, orvon tai muun puutteeseen joutuneen huolia kuvataan. Lisäksi itkuissa peilautuu esittäjien ja heidän yhteisönsä kollektiivinen uskomustausta: luottamus Jumalaan, usko vainajien kykyyn kuulla ja vaikuttaa jälkeensä jääneiden kohtaloihin, usko elämänonnen eli ihmisen osan muotoutumiseen tiettyinä hetkinä, joiden vaikutusta myöhemmin on vaikea ellei mahdoton kumota.⁴¹

Itkijälle jää siten varsin vähän improvisaatiomahdollisuuksia edes silloin, kun hän kuvaa omaa elämäänsä. Kielellisesti lahjakas itkijä saattaa onnistua luomaan joitakin omaperäisiä runokuvia (vrt. itku

⁴⁰ Ks. esim. Julius Mägisten julkaisemat vatjalaisitkut teoksessa *Woten erzählen*. Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia 118. Helsinki 1959.

⁴¹ *Onnen* käsitteestä kansanuskossa ks. V.J. Mansikka, Runojen ”onni” ja ”osa”. Suomi IV:16. Helsinki 1933.

4544, edellä s. 92), tai itkijä, joka hallitsee itku- ja runoperinteen, pystyy yhdistämään niitä keskenään ja siten saamaan vaihtelua ilmaisuvaraustoonsa. Mutta itkuvirsi sepitetään aina mallin mukaan, joko muilta kuullun tai aiemmin itse sepitetyn itkuvirren. Itkijällä ei ainoastaan ole hallussaan tietty määrä irrallisia ilmauksia ja motiivijaksoja, joista hän tarpeen tullen rakentaa itkunsa, vaan hänellä on päässään myös itkun ”kaavoja”, mielikuvia siitä, millaisen on mihinkin tilanteeseen soveltuvan itkuvirren suurin piirtein oltava. Itkuvirren malli tai kaava ei kuitenkaan ole staattinen, vaan siitä voidaan runoilijan tapaan sanoa, että ”mallin jokainen kohta on liikettä”.⁴² Siihen yleensä kuuluvat tietyt elementit, mutta niiden suhde ja painavuus toisiinsa nähden vaihtelee esityskerrasta toiseen ja itkijästä toiseen.

Viimeksi mainitsemani ongelmat liittyvät itkuvirren tuottamisen problematiikkaan, jota ei toistaiseksi ole riittävästi selvitetty, eikä sellainen selvitystyö edes onnistu pelkän arkistomateriaalin varassa. Ongelmakimpun esille ottaminen tässä yhteydessä oli kumminkin tarpeellista, jotta voisimme ymmärtää, miksi tilapäätkutkin ovat stereotyyppisiä. Tämä ei silti vielä riitä vastaamaan kysymykseen tilapäätkutujen tunne- taustan tai informaatioaineuksen aitoudesta. Mutta ennen tähän kysymykseen vastaamista olisi vastattava yleisempään kysymykseen, missä määrin rituaalinen tunneilmaisuus yleensä on aitoa tunneilmaisu.

Se, että Inkerin vanhojen tilapäätkutujen aiheet ovat samanlaisia ja niissä kerrotut elämänkohtalot samantapaisia, ei tee niihin sisältyvistä kertomuksista epäaitoja. Päinvastoin ne yhdessä todistavat tietyn sosiaalisen tilanteen olemassaolosta. Voisi sanoa, että kun itkuvirret riisutaan runopuvustaan, paljastuu alta naisen osa inkeriläisessä viime vuosisadan — tai miksei tämänkin vuosisadan — yhteiskunnassa. Tämä toteutus ei tietenkään koske vain tilapäätkukuja, vaan yhtäläisesti koko itkuperinnettä, jossa naisen asema tyttärenä, vaimona, miniänä, äitinä, leskenä ja yksinhuoltajana saa erään ilmaisunsa. Samat ongelmat esiintyvät myös lyyrisissä runoissa, mutta niissä saattaa huolekas mielentila joskus vaihtua jopa uhmaan ja kapinaan, kun taas itkuvirret aina ovat alistettujen ja alistuneiden naisten runoutta.

⁴² ”The detail of the pattern is movement”; T.S. Eliot, Burnt Norton. *Four Quartets*. London 1943/1959, 19.

AILI NENOLA-KALLIO: *"I live as if in a cold hay barn". Ingrian occasional laments*

In the Baltic-Finnish tradition *occasional laments* are laments that are composed in order to tell about one's own life, or about some special trouble or event in everyday life (cf. *bytovye pričitanja*, 'everyday laments', as Russian folklorists call them). Their non-ritual character distinguishes them from ritual laments for the dead (or dirges) and from wedding laments. A fourth type of lament in the Baltic-Finnish and Russian traditions is usually thought to be the recruit lament, composed on the occasion of somebody's going off to war or to the army. In spite of the differing functions of these laments, they are all made up of the same traditional linguistic and stylistic elements and motifs and are also performed in a similar manner.

Reflecting on the position of occasional laments in the Baltic-Finnish tradition, the author states that even if we accept the suggestion that these laments have their origin in connection with the non-ritual use of laments for the dead we must nevertheless assume that they have from very early times been an essential part of the lament tradition. On the other hand their use is always dependent on the survival of ritual laments, because only during repeated rites in connection with death and funerals, and in earlier times also with weddings, can the traditional skills of lamenting be learned and achieved.

After a short survey of Karelian and Russian occasional laments the author presents and analyses sixty occasional laments from Ingria, which are soon to be published in the collection *Inkerin itkuviret — Ingrian Laments*. Ingrian occasional laments can be divided into four different groups according to their objects: 1) laments about one's own life (autobiographical laments), 2) laments about the lamenter's children, 3) laments about some friend's or neighbour's life, and 4) laments about the collector's life. The most usual types are those of first and second groups.

The Ingrian material is presented mainly from the aspect of the change and adaptation which has taken place in these laments during the 150 years since they were first collected. The most frequent theme in older (19th century) autobiographical laments is the miserable life of a widow in the rural, post-serfdom society of Ingria, her struggle to maintain her fatherless children by slaving away in the service of those luckier than herself, or by begging. The fate of such children and their relations with their mother is another popular theme.

The laments collected during the Second World War from Ingrians who came from Ingria to Finland contain also themes and events connected with life in wartime in Ingria and the long journey from their own home to a foreign country; however, as in earlier laments, the main themes seem to be worries about one's own and one's children's fate in the world. The Ingrian occasional laments most recently recorded (in the 1960s and 1970s) still retain many of the older themes, though they also reflect the personal circumstances and life of the composer and her friends.

An example of how lament language is adapted for the presentation of other kinds of events and emotions than those described above is provided by some laments composed for a collector of laments, which tell about the collector's work and his troubles among the suspicious peasants of 19th century Ingria.

The content and motif structure of the Ingrian occasional laments, especially the autobiographical laments, seem to be more or less stereotyped. This has led the author to reflect on the truthfulness of the information given in these laments and the authenticity of the emotions expressed. It is the opinion of the author that the uniformity of the troubles and sorrows expressed in these laments results from the position and circumstances of women in

19th and 20th century Ingria; the same facts and attitudes can be found also in lyrical folk poetry, but sometimes there also in a defiant and even rebellious mood, whereas laments everywhere seem to testify to the subordination and resignation of women.